

Eenige aantekeningen over de ooievaars- nesten [*Ciconia c. ciconia* (L.)], in de omgeving van Kampen,

DOOR

Dr. C. G. B. TEN KATE.

Van de vele ooievaarsnesten in vroeger jaren (dit „vroeger” zeer ruim genomen) — in de stad Kampen zelf waren er minstens 6 en in de omgeving minstens een twintigtal —, waren er in het jaar 1929 slechts zes meer bewoond (zie ook „Ardea”, 18, 1929, p. 100). In 1930 werden 3 der oude nesten weer opnieuw in gebruik genomen, één echter zonder resultaat — wegens vechtpartijen met andere ooievaars, zie „Ardea”, 20, 1931, p. 82 — welke toestand in 1931 onveranderd bleef. In 1932 echter werden wederom 2 oude verlaten nesten bewoond en had ook een geheel nieuwe vestiging plaats, zoodat we dit jaar weer elf bewoonde nesten in de wijdere omgeving van Kampen rijk waren¹⁾. Voor latere vergelijking is het misschien niet ondienstig de huidige toestand hier even vast te leggen, waarom ik in onderstaand lijstje, tevens als locale aanvulling van de publicaties van HAVERSCHMIDT in „Ardea” (18, 1929, p. 97—118; 20, 1931, p. 81—85; 21, 1932, p. 45—46) alle nesten, die in 1932 bewoond waren, laat volgen, met nadere plaatsaanduiding en situatie van het nest (paal-, boom-, of dak-nest). Het bewuste terrein omvat het Kampereiland, de polder Mastenbroek, en het stuk bezuiden de IJssel, tot aan de Zuiderzeesche straatweg van de nieuwe IJsselbrug tot Elburg.

¹⁾ Volgens DE VRIES (in litteris) was het aantal bezette ooievaarsnesten ook in midden Friesland in 1932 grooter dan in voorafgaande jaren. Ook in Duitschland trad dit jaar een opvallende vermeerdering van het aantal bewoonde ooievaarsnesten op, volgens opgaven van SCHÜZ in Orn. Monatsber., 40, 1932, p. 147—148. Deze auteur spreekt van „eine sprunghafte Vermehrung der Störche in allen Gebieten Deutschlands” en wijst er op, dat deze vermeerdering vooral in Oost-Pruisen optrad; zoo bijv. op de Kurische Nehrung, waar in 1930 voor het eerst weer 1 paar broedde, evenzoo in 1931, terwijl in 1932 4 bewoonde nesten aanwezig waren.

- a. In de polder Mastenbroek:
- No. 1. Dicht bij de weg Kampen-Genemuiden (Kamperzeedijk, gem. Zwollekerspel), op het erf van gebrs. KNOL, aan de Schaapsteeg. Boom-nest (esch). (no. 101) ¹⁾.
- No. 2. Dicht bij de spoorlijn Kampen-Zwolle, aan de Bisschopswetering (gem. IJsselmuiden), op het erf van den heer PELLEBOER. Boom-nest. (no. 102).
- No. 3. Dicht bij „De drie Bruggen”, aan de Bisschopswetering (gem. IJsselmuiden), op het erf van den heer H. PELLEBOER Hzn. Boom-nest (esch).
- No. 4. Op „Uiterwijk” (gem. Wilsum), tusschen Kampen en het dorp Wilsum. Boom-nest (populier).
- b. In de gemeente Kamperveen:
- No. 5. Op het „Oenen”, aan den weg van Kampen naar Kampenieuwstad of Noordeinde. Paal-nest. (no. 221).
- No. 6. Op „de Sluize” (op kaart staat: Geldersche sluis), te De Zande, aan het begin van de dijk naar Zalk. Op dak van boerderijtje. (no. 103).
- c. In de gemeente Zalk.
- No. 7. Dicht bij „Buckhorst”, aan de weg vandaar naar de Broeksteeg, op het erf van den heer H. DOKTER. Boom-nest (esch). (no. 104).
- d. In de gemeente Doornspijk:
- No. 8. Bij Huize „Morren”, te Oosterwolde. Paal-nest. (no. 113).
- e. In de gemeente Oldebroek:
- No. 9. In de buurtschap 't Zand, aan de Oostersche Dijk, op het erf van den heer G. J. KNIKKER. Boom-nest (wilg; zeer laag). (no. 112).
- No. 10. Bij Huize „IJsselvliet”, te Wezep aan de Zuiderzeesche straatweg, richting Oldebroek. Paal-nest.
- No. 11. Aan de Zuiderzeeschestraatweg, dicht bij de nieuwe IJsselbrug, naast het nieuwe café de „Passage”. Paal-nest.

Van deze 11 bewoonde nesten kreeg no. 2 geen jongen; het nest was in de afgeloopen winter uit de boom gewaaid, maar

¹⁾ Deze nummers correspondeen met die in de publicaties van HAVERSCHMIDT. De gebezigde terminologie is als op de chromo-topografische kaart des Rijks, schaal 1 : 25000.

in de boom er naast was een nieuwe gelegenheid geschapen, die direct aanvaard werd. Bij de vele vechtpartijen met indringers werden echter tenslotte alle eieren uit het nest gegooid. Van opnieuw broeden is toen niet meer gekomen. Zie ook verderop (p. 65). De overige 10 nesten kregen allen jongen en wel tezamen 34.

A a n t a l j o n g e n p e r n e s t.

Hieronder volgt een tabel, die aangeeft hoeveel jongen op de verschillende nesten in de jaren 1929—1932 zijn grootgebracht. X wil zeggen, dat er geen jongen grootgebracht zijn; —, dat het nest in dat jaar nog niet bestond; ?, dat het aantal mij niet precies bekend is; *, dat de getallen overgenomen zijn uit de opgaven van HAVERSCHMIDT en (), dat de getallen mij door den bewoner van het erf of betrouwbare personen werden opgegeven. Alle overige getallen stelde ik zelf vast. Uit deze tabel blijkt, dat het aantal jongen van een zelfde nest in de opeenvolgende jaren soms zeer wisselt, bijv. bij no. 5 en no. 9 en no. 10.

Volgens SCHENK (geciteerd naar HEINROTH, Die Vögel Mitteleuropas, II, p. 133) hangt het aantal grootgebrachte jongen van het tijdens het grootbrengen aanwezige voedsel af, of liever van de kwaliteit, die weer met de vochtigheid samenhangt. In vochtige jaren zou een ooievaarspaar zijn jongen rijkelijke vleeschvoeding, vooral in den vorm van kikkers kunnen brengen, in droge jaren moeten ze zich met meer insectenvoedsel vergenoegen, dat veel minder voedingswaarde en meer afval bevat, zoodat het grootbrengen van 4—5 jongen onmogelijk zou worden.

Ook TANTZEN (Journ. f. Ornith. 79, 1931, p. 287—298 en Beitr. z. Fortpfl. biol. d. Vögel, 8, 1932, p. 180—185) meent dat het groote verschil, dat het gemiddeld aantal per paar grootgebrachte jonge vogels in de verschillende jaren vertoont, verklaard moet worden door de voedselomstandigheden. Zoo was er in het Oldenburgerland in 1929 een groote veldmuizenplaag en bedroeg het gemiddeld aantal jongen toen 3.29 tegen 2.55 in 1929, toen er een strenge koude winter was, gevolgd door een koude en natte Juni en een droge Juli-maand, met als gevolg voedselgebrek. In 1931 was het getal 3.03, dus ook nog vrij gunstig en TANTZEN geeft toe in dit geval geen verklaring te weten „zumal die Witterung von Mitte Mai bis in das erste

Drittel des Monats Juni zwar günstig, dann aber bis Ende Juli wieder nasz und kalt war." Men ziet hieruit, dat er nog andere factoren in het spel moeten zijn en trouwens spreken beide auteurs elkaar ook in zekeren zin tegen, daar volgens SCHENK (naar HEINROTH) vochtig weer gunstig is, volgens TANTZEN ongunstig, al koppelt hij het woord nat aan koud.

Natuurlijk hangt het er ook van af of in een bepaald gebied in een bepaald jaar veel vechtpartijen plaats grijpen met nest-looze paren (zie verderop), waarbij de eieren vaak voor een deel — soms zelfs allemaal! — uit het nest worden geworpen, verder van het aantal schiere of om andere redenen niet uitgekomen eieren, waarbij ook weer een rol zal spelen de toestand waarin de oude vogels verkeerden, etc.

No.	1929	1930	1931	1932
1	?	4	5	4
2	2*	?	?	×
3	×	×	×	4
4	×	×	×	3
5	×	3	1	5
6	2	4	4	5
7	4*	2	4	3
8	3*	3	?	3
9	?	(4)	(3)	1
10	×	(3)	(1)	(3)
11	—	—	—	(3)

Op 27 gevallen, verdeeld over 4 jaar, bedroeg dus het aantal:

1 j.	2 j.	3 j.	4 j.	5 j.
3 ×	3 ×	10 ×	8 ×	3 ×

Aantal eieren per nest.

Natuurlijk geeft het aantal grootgebrachte jongens geenszins tevens het aantal werkelijk aanwezig geweest zijnde eieren aan. Behalve dat er rekening gehouden moet worden met schiere eieren, komt er speciaal voor de ooievaars nog het reeds genoemde feit bij, dat herhaaldelijk eieren, zelfs jongen, uit het nest worden geworpen. Hierover leze men o.a. het reeds genoemde artikel van HAVERSCHMIDT (*Ardea*, 18, 1929, p. 111)

en de reeds geciteerde publicaties van R. TANTZEN. Zelf heb ik daarover ook een aantal gegevens verzameld; het heeft echter geen zin deze alle hier op te sommen. Slechts een paar gevallen wil ik noemen en wel die, waaruit blijkt, dat het totaal aantal eieren dat aanwezig geweest moest zijn, zeer groot is. Zoo bevatte no. 6 in 1930 4 jongen, terwijl er volgens betrouwbare opgave van de bewoners van het erf minstens 3 eieren uitgeworpen werden (ikzelf kreeg er één van) en dus het totale aantal in ieder geval zeven is geweest. In 1931 waren er in ditzelfde nest weer 4 jongen; toen ik de jongen ringde lag er nog 1 schier ei in het nest, terwijl de vrouw van den bewoner van het huis mij vertelde, dat er ook 1 ei was uitgeworpen. In 1931 moeten er dus in ieder geval zes eieren zijn geweest. In 1932 waren er, zooals vermeld in de tabel, 5 jongen in ditzelfde nest; toch waren er ook dit jaar 2 eieren op den grond gevonden, zoodat in 1932 het totale aantal weer zeven moet zijn geweest! Ook TANTZEN noemt 2 gevallen van 5 jongen en 1 uitgeworpen ei, zoodat in die 2 nesten dus ook minstens zes eieren waren geweest. Volledigheidshalve vermeld ik nog even, dat no. 5 in 1931 in ieder geval 5 eieren bevatte, waarvan er 4 werden uitgeworpen, terwijl in no. 9 tijdens het ringen van het eenige jong nog 2 schiere eieren lagen en no. 6 in 1929 minstens 5 eieren heeft gehad.

Uit dit alles en ook reeds uit de verdere opgaven van TANTZEN blijkt, dat 5 eieren vrij vaak voorkomt en zelfs 6 geenszins zeldzaam is, zoodat de opgaven van het Practical Handbook (Vol. 11, p. 189): „Usually 4, but occasionally 3 or 5, very rare 6—7”, wel wat aan de lage kant is. Mogelijk werd bij het vaststellen van deze getallen te veel naar het aantal jongen gekeken? In Engeland zelf komt de ooievaar niet als broedvogel voor, dus moeten deze getallen op gegevens uit andere landen baseeren.

Bouwen van een 2e nest.

TANTZEN vertelt in zijn artikel van 1931 (p. 293) van 6 gevallen, waarin een paar ooievaars gedurende of na het grootbrengen der jongen, met het bouwen van een tweede nest begonnen; van broeden kwam echter nimmer iets. In zijn artikel van 1932 (p. 183) noemt hij nog een nieuw geval, met hetzelfde negatieve resultaat. Ook ik bezit hierover een tweetal gegevens. In 1931 bouwde het paar van no. 1, toen de jongen groot werden,

een nieuw nest op een hooiberg waar de oude vogels den nacht doorbrachten. Mogelijk, omdat de ruimte in het eigen nest (met vijf jongen) te klein was, zooals TANTZEN het in zijn artikel van 1932 doet voorkomen, of door een „verstärkten Fortpflanzungstrieb”, in verband met voedselrijkdom, zooals hij in zijn artikel van 1931 oppert?

In 1932 werden door herhaalde gevechten, zooals reeds gemeld, alle eieren van nest no. 2 er uit geworpen; tenslotte gingen de achtergebleven oude vogels (de oorspronkelijke bewoners?) een nieuw nest bouwen op een hooiberg er vlak bij. Mogelijk is hier de reden alleen in de gevechten te zoeken; zoo geschiedde het in 1930, dat na herhaalde gevechten om nest no. 6 de aanvallers (?, of de oorspronkelijke eigenaars?) een nest gingen bouwen op een lage hooiberg met twee bergroeden, of liever ze begonnen (ieder apart? of samen?) aan beide einden, dus bij de beide roeden te bouwen, circa 100 M. van het oude nest verwijderd. Van broeden kwam toen ook daar niets, evenmin het volgend jaar, toen er echter wel geregeld één vogel op het nest vertoefde, dat tenslotte verdween wegens het afbreken van de hooiberg.

E n k e l e r i n g r e s u l t a t e n .

In 1929 ringde ik 2 jongen (van no. 6); in 1930 13 jongen (van no. 1, 5, 6 en 7); in 1931 14 jongen (van dezelfde 4 nesten) en in 1932 25 jongen (van no. 1, 3, 4, 5, 6, 7 en 9), totaal dus, over 4 jaar verdeeld, 54 stuks. Daarvan vlogen er hoogstens 53 goed uit, daar 1 der jongen uit 1930 van nest no. 1, na circa 2 weken met gebroken vleugel in een weiland te hebben rondgelopen, door koeien werd afgemaakt. Van de overige 12 in 1930 geringde voorwerpen werd er 1 (van no. 5) op 1 September van hetzelfde jaar, dus op de eerste najaarsreis, bij Fianona, bij Pola, in Istrië, Italië, geschoten en een ander (van no. 6, uit dezelfde gemeente) op d e n z e l f d e n dag in Bleiburg, Kärnten, Oostenrijk, dus circa 200 K.M. noordelijker. De mogelijkheid dat deze voorwerpen tesamen getrokken hebben is geenszins ondenkbaar en het zou interessant zijn in dit verband te weten, op welk u u r het schieten der beide vogels plaats had en zoo de bij Bleiburg verzamelde vogel het eerst werd geschoten, of die in gezelschap van een of meer exemplaren was geweest. Ook van de in 1931 geringde 14 ex. werden er 3 teruggemeld; de eene, het eenige jong van nest no. 5, werd 1 October

1931 geschoten bij het Etang de Thau, Dép. Hérault, Zuid-Frankrijk, dicht bij de Middellandsche Zee (volgens opgave in *Le Chasseur français*, mij welwillend medegedeeld door Mr. HAVERSCHMIDT) en volgde dus een bijna zuidwestelijke koers, in tegenstelling met het jong uit hetzelfde nest in 1930 en dat van no. 6, eveneens uit 1930, die beide ongeveer zuid-oostwaarts trokken. Het 2e (van no. 6) werd in September 1931 doodgevonden te Leiselheim, post Emmendingen, West-Baden, Deutschland (dus $\pm$ zuidelijke koers) en het 3e (van no. 7) werd 7 September 1931 doodgevonden te Willing, bij Bad Aibling, Zuid-Beieren, Deutschland (dus $\pm$ Z. Z. O. koers). Als we de verdere resultaten van het ringonderzoek van nederlandsche ooievaars uit 1930 (zie Zool. Mededeelingen, Leiden, 14, 1931, p.1—26) hiermede vergelijken (van de 65 geringde voorwerpen werden er behalve de 2 hier reeds genoemde nog 7 teruggemeld, en wel 2 uit ons eigen land en 5 uit Frankrijk), dan blijkt thans al duidelijk, dat de trekrichting vrij sterk verschilt. Met groote belangstelling zien we uit naar de verdere resultaten over 1931, (welke nog niet door Prof. VAN OORT werden gepubliceerd ¹⁾) en wel temeer, daar volgens opgave van HAVERSCHMIDT in „Ardea” (21, 1932, p. 46) er in 1931 totaal 145 stuks werden geringd, dus 80 meer dan in het voorgaande jaar!

KAMPEN, September 1932.

Eenige aantekeningen over den javaanschen pauw,

DOOR

A. HIVERNON.

Volgens het stelsel van GADOW vormen de pauwen een geslacht, dat deel uitmaakt van de onderfamilie der fazant-

¹⁾ Dat mij desondanks, op mijn verzoek, werd toegestaan de resultaten met door mij geringde voorwerpen reeds thans te vermelden, stel ik zeer op prijs en breng daarvoor aan Prof. VAN OORT ook hier nogmaals mijn welgemeenden dank. Intusschen zijn er ook van de door mij in 1932 geringde voorwerpen al weer 4 teruggemeld en wel resp. van nest no.3, 4, 5 — dat dus tot nu toe ieder jaar resultaat opleverde! — en van no. 6, maar ik mag hier niet nog verder vooruitloopen.